

Jens Gieseke

Otevřená a skrytá přítomnost tajné policie. O veřejné prezentaci a vnímání státní bezpečnosti v každodenním životě NDR

Na první pohled se to zdá jasné: ministerstvo státní bezpečnosti (Stasi) Německé demokratické republiky (NDR) pracovalo v utajení. V roce 1950 se oddělilo od ministerstva vnitra a osamostatnilo se. V průběhu desetiletí se východoněmecká státní bezpečnost proměnila v represivní a sledovací instituci nebývalé velikosti: v roce 1989 čítala 91 000 příslušníků (při zhruba 16 milionech obyvatel). Tím – v poměru k počtu obyvatel – zastínila ostatní tajné služby východního bloku včetně sovětské KGB. Přestože její aparát působil ve všech oblastech společnosti, stále ji halil nimbus „neviditelnosti“.¹

Prezentace Stasi na veřejnosti se omezovala na přítomnost ministra na oslavách státních svátků a stranických sjezdech. Činnost ministerstva naproti tomu probíhala za neprodyšnými zdmi budov, na místech veřejnosti nepřístupných nebo v konspiračních bytech. Personál ministerstva chodil především v uniformách a prokazoval se služebními průkazy jiných státních institucí, například jako pasová kontrola na hranicích, pohraniční stráž nebo kriminální policie. Tím se udržovala fikce, že Stasi funguje stejně jako zpravodajské služby ostatních států – v zásadě jako dozorcí instituce, která stojí na okraji společenského života a pronásleduje nepřátele státu a špiony. S tím byl také spojen konejšivý obraz, určený široké veřejnosti – státní bezpečnost měla být chápána jako něco, co je v běžném životě nepodstatné.²

Naproti tomu stál skutečný smysl Stasi jakožto instituce určené k zastrašování a ke kontrole společnosti. „Kult utajení“ se proto proměnil v mnohotvárné a místy až kuriózní střídání její viditelné a neviditelné přítomnosti – ve zvláštní druh komunikace mezi státní mocí a společností.³

Pro pochopení Stasi jako sociálního faktoru je nutné se ptát, jakým způsobem vstupovala do každodenního života občanů východního Německa: formou zpráv

1 K historii východoněmecké státní bezpečnosti viz např. GIESEKE, Jens: *Stasi. Tajná policie NDR v letech 1945–1990*. Ikar, Praha 2013.

2 Srov. úvahy o tomto fenoménu WIERLING, Dorothee: Die Stasi in der Erinnerung. In: GIESEKE, Jens (ed.): *Staatsicherheit und Gesellschaft. Studien zum Herrschaftsalltag in der DDR*. Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen 2007, s. 187–208. Mary Fulbrooková převzala tento paměťový vzor také jako vlastní zjištění. Srov. FULBROOK, Mary: „Normalisation“ in the GDR in Retrospect. In: FULBROOK, Mary (ed.): *Power and Society in the GDR 1961–1979. The „Normalisation of Rule“?* Berghahn, Oxford – New York 2009, s. 278–319, konkrétně na s. 310–316.

3 Srov. SIEVERS, Burkard: *Geheimnis und Geheimhaltung in sozialen Systemen*. Westdeutscher Verlag, Opladen 1974, s. 19–35.

předkládaných sdělovacími prostředky NDR (a SRN), přítomností ve veřejném prostoru zdůrazněnou uniformou, více či méně skrytou tematizací v podporované, povolené nebo zakázané literatuře a jiných uměleckých oblastech, pravomocemi schvalovacího a kontrolního orgánu při cestách na Západ nebo ve věcech ochrany služebního tajemství, vystupování příslušníků Stasi v místě bydliště, na pracovištích nebo ve školách při shromažďování informací, získáváním nových spolupracovníků a dokonce konfrontací během výslechů nebo při zatýkání. Každé takové setkání zanechalo v jednotlivci stopy a utvářelo komunikaci o Stasi v neformálním prostředí například s pomocí náznaků, vtípů nebo výmluvného ticha. A formovalo také chování obyvatel NDR v jejich každodenním životě.

Nakonec je třeba předeslat, že takto vytvořený obraz – trochu zjednodušeně nazývaný „mýtus o Stasi“ – by neměl být chápán jako plánovaná strategie Stasi, respektive SED.⁴ Bezpochyby existovala služební pravidla chování a koncepty propagandy,⁵ ale vystupování ovlivňovaly také nekontrolovatelné zásahy, osobní zkušenosti a obrazy tradované ve společnosti. Jednalo se tedy o variantu často citované „vlády sociální praxe“, která se skládá z jednání vládnoucích i ovládaných.⁶

Obraz v masmédiích

Obraz Stasi ve sdělovacích prostředcích lze načrtnout jen v hrubých obrysech. Na základě analýzy textového korpusu předních stranických novin *Neues Deutschland* můžeme rozeznat jisté klíčové body a trendy: již první pohled na heslo „státní bezpečnost“ ukazuje, že toto téma se v uvedených novinách v letech 1946 až 1989 vyskytovalo nezávisle na kontextu celkem 1736krát. Průměrný výskyt byl 30x až 50x za rok, to znamená jedna zmínka přibližně každý či každý druhý týden. Nejnižší četnost výskytu připadla na rok 1951 (11), nejčastější na rok 1967 (87 zmínek). Jako období častého výskytu je třeba uvést léta 1952–1957, 1967–1970 a 1975–1984 s více než 50 zmínkami za rok.

Pouze rok 1989, lépe řečeno jeho podzim, který přinesl bouřlivé společenské změny, výrazně (108 zmínek) překročil všechny tyto hodnoty – demonstrace a obsazení služeben Stasi se projevíly také v centrálním orgánu SED (říjen: 11, listopad: 42 a prosinec: 26 výskytů).⁷

4 Jednotná socialistická strana Německa (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands – SED) byla do roku 1990 vládnoucí komunistická strana v NDR. Vznikla v roce 1946 v tehdejší sovětské okupační zóně Německa násilným sloučením komunistické (KPD) a sociálnědemokratické (SPD) strany Německa. V roce 1989 byla přejmenována na SED-PDS a v roce 1990 na Stranu demokratického socialismu (Partei des Demokratischen Sozialismus – PDS). Od roku 2005 Die Linkspartei (Levice).

5 K propagandě srov. ENGELMANN, Roger – JOESTEL, Frank: Die Zentrale Auswertungs- und Informationsgruppe. In: *MfS-Handbuch*. BStU, Berlin 2009, s. 42–59; příslušné služební předpisy pro „práci s veřejností“ z let 1967 a 1984 viz ENGELMANN, Roger – JOESTEL, Frank: Grundsatzdokumente Dokumente des Ministeriums für Staatssicherheit. In: *MfS-Handbuch*. BStU, Berlin 2004, s. 174–182 a 422–431.

6 Srov. LÜDTKE, Alf (ed.): *Herrschaft als soziale Praxis. Historische und sozialanthropologische Studien*. Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen 1991.

7 Tyto a následující údaje se zakládají na vyhodnocení textového korpusu novin *Neues Deutschland* – viz <http://zefys.staatsbibliothek-berlin.de/ddr-presse/suchergebnis/> (citováno k 15. 12. 2017).

Jens Gieseke

Velmi zajímavá je také různá intenzita zmínek o Stasi. Rozhodnutí vydávat tajnou policii za ministerstvo a neskrývat ji tak jako v jiných státech východního bloku za oddělení ministerstva vnitra nebo jiného nadřízeného úřadu učinila SED již v roce 1950. Vůli demonstrativně se přiznat ke svému ochrannému orgánu najdeme také v novinách *Neues Deutschland*. V letech 1950 až 1988 se slovo *ministerstvo*, respektive *státní sekretariát pro státní bezpečnost* (StfS – Staatssekretariat für Staatssicherheit, jak se v letech 1953–1955 jmenovalo) objevuje 731krát. Vrchol opět přišel v letech 1955 až 1957 (28 až 30 zmínek ročně), v roce 1967 to bylo 58 zmínek, stejně jako v letech 1970, 1976 a 1985. V roce 1989 se objevilo 49 zmínek, znovu s viditelným nárůstem od poloviny října.⁸

V letech s nízkou četností šlo téměř výhradně o zprávy týkající se kulatin nebo povýšení generálů Stasi, případně vystoupení hudebního souboru Stasi v zoologické zahradě v Berlíně či na oslavě stranického listu *Neues Deutschland*. K tomu přidejme zmínky v článcích věnovaných stranickým zasedáním SED, respektive oslavným textům u příležitosti významných jubileí Stasi. Zprávy v novinách zabývající se údajnou nepřátelskou činností zadržovaných agentů a zinscenovaných procesů proti nim, výstavy a projevy vedoucích funkcionářů v podnicích v rámci jmenování nového vedení ministerstva, respektive státního sekretariátu se objevovaly především v letech 1953 až 1957. Byla to doba veřejného přiznání se k tvrdému boji proti všem odpůrcům režimu SED. Tato strategie „práce s veřejností“ platila i v roce 1956, kdy k ní přibýly některé zprávy o „dodržování socialistické zákonnosti“ ze strany Stasi v rámci destalinizace.

V šedesátých letech vydávala Stasi prohlášení prostřednictvím svého „tiskového střediska“ – vrchol přišel v již zmíněném roce 1967, kdy její „tiskový mluvčí“, plukovník Gerhard Kehl, prezentoval zprávy o boji proti agentům CIA. Tento nárůst se objevil v souvislosti se VII. sjezdem SED a s udělením čestného názvu „Felix Dzeržinskij“ strážnímu pluku Stasi u příležitosti 50. výročí založení Čeky⁹ v prosinci 1967, který byl v kontrastu s roky bezprostředně předchozími a následujícími. Byl to také rok, ve kterém list *Neues Deutschland* poprvé veřejně použil pro příslušníky Stasi výraz *čekisté*.

Za vlády Ericha Honeckera (1971–1989)¹⁰ se informace o ministerstvu státní bezpečnosti smřsky téměř výhradně na oficiální příležitosti (výročí, vyznamenání, stranické sjezdy atd.). Jinými slovy: ministerstvo bylo i nadále viditelné skrze tyto zprávy, ale nikoli již skrze boj proti nepříteli. Pro ten ještě existoval termín *orgány státní bezpečnosti/orgány pro státní bezpečnost*, používaný již v padesátých letech (192 výskytů; vrchol v letech 1953 a 1954 s 29 zmínkami), který se příležitostně objevil také v kontextu se zatčením (domnělých nebo skutečných) západních špiónů, případně těch, kteří pomáhali lidem k útěku přes hranice.

8 Tamtéž, vyhledávané pojmy „Ministerium(s)/Staatssekretariat(s) für Staatssicherheit“.

9 ČEKA (Vserossijskaja črezvyščajnaja komissija po borbe s kontrrevolucijej i sabotadžem – Všeruská mimořádná komise pro boj s kontrarevolucí a sabotáží), první z tajných policií v sovětském Rusku. Byla založena Felixem Dzeržinským (1877–1926) na Leninův popud 20. 12. 1917. Její pětiletá existence stála život odhadem 200 až 500 tisíc lidí.

10 Erich Honecker (1912–1994) byl německý komunistický politik a generální tajemník SED, který stál v letech 1971 až 1989 v čele NDR. Jako člen Ligy mladých německých komunistů (KJVD) studoval v Moskvě. V roce 1935 byl nacistickým režimem zatčen a o dva roky později odsouzen k desetiletému

Otevřená a skrytá přítomnost tajné policie

V další fázi začaly noviny *Neues Deutschland* používat formulaci *příslušné orgány*. Zatímco v 50. letech se tímto pojmem označovaly různé státní instituce, později se stal synonymem pro Stasi. Zprávy o zatčeních a vyneseníh rozsudcích se objevovaly – nehledě na několik poznámek o narušitelích západních hranic – vzácně. Když v roce 1984 přeběhl do NDR šéf kontrarozvědky ze Spolkového úřadu pro ochranu ústavy Hansjoachim Tiedge (1937–2011), přezkoumaly podle *Neues Deutschland příslušné orgány* jeho žádost o politický azyl.¹¹ A i v tak jednoznačném případě, jako bylo zatčení prominentních disidentů Ralfa Hirsche, Wolfganga Templina, Bärbel Bohleyové a Freyi Klierové v lednu 1988 po oficiální demonstraci na počest dělnických vůdců Karla Liebknechta a Rosy Luxemburgové v Berlíně, která se změnila ve veřejný protest proti vedení NDR, se psalo pouze o *příslušných orgánech*.¹²

Podrobnosti o struktuře aparátu Stasi se však objevovaly velmi zřídka: *Neues Deutschland* zmínily pouze v osmi případech existenci krajských správ státní bezpečnosti, mimo jiné ve zprávách o vyznamenání základních organizací FDJ při krajských správách Stasi „čestným praporem“. U příležitosti Národního festivalu mládeže v roce 1984 výše zmíněné noviny dokonce informovaly o setkání ministra Ericha Mielkeho¹³ s *mladými čekisty* v modrých košilích a o *mladých vojácích F. Dzeržinského*. Tato zpráva snad měla v kontextu klesající úspěšnosti náborů do Stasi posloužit jako reklama.¹⁴ Existenci okresních služeben noviny *Neues Deutschland* naproti tomu vůbec nezmiňovaly.

žaláři – vězněn byl až do konce druhé světové války. Po jejím skončení se podílel na znovuvybudování komunistické mládežnické organizace FDJ (Die Freie Deutsche Jugend – Svobodná německá mládež) a stal se jejím předsedou (funkci vykonával až do roku 1955). V letech 1955–1957 opět studoval v Moskvě. Po návratu do Německa se stal plnohodnotným členem politbyra a zodpovídal v něm za bezpečnostní a vojenské záležitosti. Jako bezpečnostní tajemník byl hlavním organizátorem stavby berlínské zdi v roce 1961. Roku 1971 za pomoci intrik (které byly podporovány i sovětskou vládou) nahradil Waltera Ulbrichta (1893–1973) ve funkci prvního (od roku 1976 generálního) tajemníka ústředního výboru SED. V roce 1976 se stal i předsedou Státní rady NDR. V dobách Gorbačovovy perestrojky odmítal provést demokratizační změny, a proto byl po stranickém převratu 18. 10. 1989 vystřídán Egonem Krenzem. Po znovusjednocení Německa uprchl do Sovětského svazu. Ruská vláda jej ale vydala zpět do Německa, kde byl odsouzen za zločiny spáchané během studené války (mj. byl odpovědný za smrt Němců, kteří se snažili uprchnout na Západ). Kvůli své nemoci byl nakonec propuštěn z vězení a zemřel v chilském exilu.

- 11 Chef der Spionageabwehr der BRD bat um Asyl in der DDR. *Neues Deutschland*, 24. 8. 1985, s. 1. Případ byl velkou porážkou západoněmecké zpravodajské služby. Tiedge kvůli osobním problémům utekl do NDR a ve velkém poskytoval informace o západoněmecké kontrašpionáži východoněmecké Hlavní správě rozvědky (HVA).
- 12 Ermittlungsverfahren wegen landesverräterischer Beziehungen. *Neues Deutschland*, 26. 1. 1988, s. 2. Zadržení se pod pohrůzkou doživotních trestů odnětí svobody nechali vystěhovat na Západ. Zatykáni zvedlo v NDR mohutnou vlnu solidarity, která se považuje za nejdůležitější impuls pro demokratické hnutí na podzim 1989.
- 13 Erich Mielke (1907–2000) vedl ministerstvo od roku 1957 až do 9. října 1989. V letech 1976–1989 byl členem politbyra ústředního výboru SED a druhým nejmocnějším mužem v zemi po Erichu Honeckerovi. V roce 1993 byl odsouzen k šesti letům odnětí svobody za vraždu dvou policistů, které zastřelil v roce 1931 jako mladý komunistický novinář. Po dvou letech byl ze zdravotních důvodů z vězení propuštěn.
- 14 BERGER, Horst: Junge Tschekisten kamen mit gewichtigen Taten. Kampfmeeting mit Armeegeneral Erich Mielke. *Neues Deutschland*, 9.–10. 6. 1984, s. 4.

Jens Gieseke

Ministr Erich Mielke se jakožto tvář Stasi samozřejmě v *Neues Deutschland* objevoval častěji, obzvláště poté, co se v roce 1971 stal členem politbyra. Jeho jméno ve stranickém deníku figurovalo průměrně jednou týdně, většinou v souvislosti s „rituálními“ výčty jeho setkání se stranickými funkcionáři, při návštěvách továren a různých propagandistických akcí.

Jednotlivé fáze, jež lze z tohoto přehledu vyvodit, odpovídaly změnám veřejné prezentace a funkce Stasi v průběhu desetiletí: po období budování režim SED v letech 1952 až 1957 demonstrativně vyzdvihoval Stasi, respektive StfS jako instituci „vznávající teror“ a spojenou s veřejnými procesy, v éře jejího šéfa Ernsta Wollwebera (1953–1957)¹⁵ také s přednáškami ve státních podnicích a výstavami o boji proti nepříteli.¹⁶ Tato etapa zahrnovala i období destalinizace roku 1956. Teprve v prvních letech Mielkeho éry (1957–1989) začala být postupně prezentována jako instituce s vysokou přítomností ve veřejném prostoru při současném zamlžení její konkrétní činnosti.

S tím souvisel výrazný pokles zpráv o nepřátelské činnosti, který v zásadě vycházel z „harmonického vztahu“ mezi širokými vrstvami společnosti a socialistickou státní mocí, která tímto krokem nabízela obyvatelstvu smír. Zůstaly články o zatčených špionech nebo narušitelích západních hranic stejně jako informace, na jejichž základě se měli čtenáři *Neues Deutschland* orientovat v pohledu NDR na informace západních masmédií. Jednalo se například o zprávy o zatčení a pozdějším odsouzení Rudolfa Bahra¹⁷ nebo o „vykázání“ opozičních politiků Ralfa Hirsche, Bärbel Bohleyové a dalších z NDR (viz výše). Na základě těchto informací měli být tito lidé kvalifikováni jako špióni a zrádci země.¹⁸

Poslední typ zpráv odkazuje na specifikum východoněmecké veřejnosti, jež byla silně ovlivňována západoněmeckými televizními a rozhlasovými stanicemi, které doplňovaly oficiální mediální politiku NDR, a tím ji v mnoha ohledech také nepřímo formovaly. Na širší analýzu tematizace Stasi v západních sdělovacích prostředcích bohužel v této studii nezbyvá místo. V 50. letech stálo v centru pozornosti pranýřování „SSD“, jak byl zkracován „Staatsicherheitsdienst“ (Státní bezpečnostní služba)

15 Ernst Wollweber (1898–1967) byl ve dvacátých letech vysoce postaveným funkcionářem KPD a jejím vojenským expertem. Za nacistického Německa působil jako specialista na sabotážní akce ve Skandinávii a Španělsku. V roce 1953 převezl jako důvěrník sovětského vedení řízení Státní bezpečnosti, nejprve ve funkci státního tajemníka a od roku 1955 jako ministr. V době destalinizace se zasazoval o zrušení politického pronásledování a zmenšení aparátu Stasi. V mocenském boji se stranickým šéfem Walterem Ulbrichtem prohrál a byl ve funkci nahrazen svým zástupcem Erichem Mielkem.

16 Srov. např. Staatsicherheit interessiert alle. Eine Million Besucher der Ausstellung des Ministeriums in Leipzig. *Neues Deutschland*, 29. 8. 1956, s. 6. Ke kontextu viz FRICKE, Karl Wilhelm – ENGELMANN, Roger: „Konzentrierte Schläge“. *Staatsicherheitsaktionen und politische Prozesse in der DDR 1953–1956*. Ch. Links Verlag, Berlin 1998, s. 98–106.

17 Rudolf Bahro (1935–1997) byl filozof a komunistický funkcionář, který byl kvůli vydání své knihy *Die Alternative* v roce 1977 v jednom západoněmeckém vydavatelství odsouzen a v roce 1979 vystěhován do západního Německa.

18 Weiterer Spion des Geheimdienstes der BRD verhaftet. *Neues Deutschland*, 25. 8. 1977, s. 2. Zpráva o Bahrově zatčení kvůli „špionáži“ byla umístěna bezprostředně za touto zprávou. V ní se hovořilo o „bezpečnostních orgánech“ NDR; Ermittlungsverfahren wegen landesverräterischer Beziehungen. *Neues Deutschland*, 26. 1. 1988, s. 2.

Otevřená a skrytá přítomnost tajné policie

v totalitním srovnávání s národně socialistickými tajnými službami Gestapem a SD. Stejně zajímavá, jakož i poučná je mediální prezentace přibližně 400 únosů do NDR v době studené války, obzvláště ze Západního Berlína. Západní masmédia o nich obsáhle informovala a líčila je jako důkaz bezohlednosti východoněmeckých komunistických představitelů. NDR na jedné straně používání zjevných kriminálních praktik (tedy únosů politických odpůrců) popírala, na druhé straně však ukazovala veřejnosti řadu obětí těchto únosů během jejich odsouzení. Dělo se tak pod legendou, že byly zadrženy na území východního Německa a postaveny před „socialistický soud“.¹⁹ U dvojí německé veřejnosti však tato verze vzbuzovala takové pochyby, že lze jen těžko předpokládat, že SED skutečně sázela na to, že jí někdo uvěří. Očividně považovala za mnohem důležitější demonstrovat tímto způsobem rozhodnost svého represivního orgánu. V praxi to však připomínalo formy násilí KPD (Kommunistische Partei Deutschlands – Komunistické strany Německa) z dob minulých, například atentáty na policisty nebo přepady znepřátelených politických skupin, které byly v dobách Východní republiky na denním pořádku.

S počátkem politiky uvolnění se změnil také jazyk používaný v západních sdělovacích prostředcích. V hovorovém jazyce obyvatel NDR běžně užívaná zkratka „Stasi“ se v nich prosadila teprve začátkem 70. let.²⁰ Do popředí se dostávalo téma pronásledování známých disidentů. Lze jen těžko odhadnout, jaký vliv měly podobné západní reportáže na vnímání Stasi obyvateli NDR. Nekompromisně ji líčily jako tajnou policii, která pronásleduje disidenty. Zároveň ukazovaly, co by čekalo každého občana NDR, kdyby se připojil k veřejným protestům nebo plánoval útěk ze země. Takovéto reportáže byly vedle osobních zkušeností a více či méně pravdivých historek důležité pro to, aby bylo možné utvořit si obrázek o dosahu moci Stasi. Na druhou stranu z nich bylo možné odvodit pravidla, do jaké míry je nutné se moci přizpůsobit, aby s ní bylo možné vycházet.

K mediálnímu obrazu Stasi v NDR patřila také legitimizující práce s tradicemi, jejíž těžiště spočívalo v boji německých a ruských komunistů proti „hitlerovskému fašismu“. K tomu se přidalo zbožštění Čeky. Na rozdíl od Sovětského svazu, kde měl od roku 1957 kult koleje jejího zakladatele Felixe Dzeržinského bezprostřední funkci pro ideál „čistě“, destalinizované KGB (jako například v roce 1958 při vztyčení jeho pomníku na náměstí před Lubjankou v Moskvě), měla tato tradice v NDR jiný smysl: symbolizovala snahu Stasi stát se spolehlivým a rovnocenným partnerem sovětské

19 Srov. MUHLE, Susanne: *Auftrag: Menschenraub. Entführungen von Westberlinern und Bundesbürgern durch das Ministerium für Staatssicherheit der DDR*. Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen 2015.

20 Místo televizních a rozhlasových reportáží byl z důvodu dostupnosti použit online archiv západoněmeckého magazínu *Der Spiegel*. Tam se pojem „Stasi“ objevil poprvé v roce 1962. Změna proběhla na počátku sedmdesátých let, kdy do té doby běžné označení „Staatssicherheitsdienst“ (SSD) nahradilo od čísla 12 z roku 1971 „Staatssicherheitsdienst (Stasi)“. Srov. např. *Älter und reifer. Der Spiegel*, 1968, č. 28, s. 45–46 a *Geregelter Ablauf. Der Spiegel*, 1971, č. 12, s. 99–100. Poslední výskyt pojmu SSD je ve známé reportáži Lothara Loeweho *A v noci přijde třídní nepřítel*, ovšem jen jako citát z protestního dopisu vězněného lékaře Karl-Heinze Nitschkeho, který si chtěl vynutit možnost vycestovat na Západ – viz LOEWE, Lothar: *Abends kommt der Klassenfeind. Als Fernsehkorrespondent in der DDR (IV)*. *Der Spiegel*, 1977, č. 36, s. 128–140, konkrétně na s. 134. Redakce použila zkratku naposledy v roce 1976 – viz Gezielter Schlag. *Der Spiegel*, 1976, č. 41, s. 115–116.

Jens Gieseke

tajné policie. Ta vrcholila při oslavách 50. výročí jejího založení v roce 1967 u příležitosti propůjčení jména „Felix Dzeržinskij“ strážnímu pluku Stasi a v roce 1977 různými poctami, jako bylo například vydání zvláštní poštovní známky k 100. výročí narození zakladatele Čeky. Od poloviny 70. let si vedení NDR a Stasi veřejně nárokovalo možnost označovat příslušníky státní bezpečnosti za *čekisty NDR*, respektive *německé čekisty*. Tuto formulaci vzaly delegace KGB na vědomí, ale nepřijaly ji za svou.²¹ Od roku 1986 se již toto spojení ve zdravotních atd. neobjevuje, v souvislosti s příslušníky Stasi se však i nadále hovořilo o „čekistech“. (Člověk by se téměř mohl domnívat, že příslušníci KGB toto „čestné jméno“ během Gorbačovovy éry prohráli.) Lze předpokládat, že kult Čeky měl výrazně nižší odezvu než odkazy k antifašismu, zvláště když se mu v životopisech členů SED a v běžném světě obyvatel NDR dostávalo mnohem menšího uznání.

Mediální výstupy samozřejmě v první řadě ukazují Stasi tak, jak chtěla být východoněmeckou veřejností vnímána. Jak byla tato „nabídka“ přijata, nelze bezprostředně odvodit, protože čtenáři *Neues Deutschland* sdíleli stanoviska listu. Obraz Stasi v mnohem rozšířenějších krajských novinách SED nebo také v novinách Národní fronty (například *Neue Zeit* východoněmecké CDU²² nebo *Bauernecho* zemědělské strany²³) se však v zásadě nelišil.

Ještě mnohem těžší je odhadnout dopad televizních pořadů a filmů, v nichž fiktivní agenti Stasi honí nacisty a imperialisty nebo odhalují americké a západoněmecké válečné plány. Platí to také pro detektivní literaturu NDR, ve které Stasi figurovala poměrně často.²⁴ Východoněmecká beletristika naopak podléhala cenzuře, takže nářky na tajnou policii a dohlížející stát mohly v nejlepším případě proniknout ke čtenářům pod rouškou antické mytologie, respektive historického románu. Jako příklad mohou posloužit díla spisovatelů Christy Wolfové *Kassandra* nebo Joachima Walthera *Bewerbung bei Hofe*.²⁵ Otevřenější literární pojednání bylo naproti tomu možné v publikacích zveřejněných na Západě od (bývalých) východoněmeckých autorů, například

- 21 Poprvé se formulace objevila v článku Ericha Mielkeho k 20. výročí založení MFS – MIELKE, Erich: Kompromissloser Kampf gegen die Feinde des Friedens und des Sozialismus. *Neues Deutschland*, 8. 2. 1970, s. 4. Srov. mj. Glückwünsche an J. W. Andropow. Telegramm zum 60. Geburtstag. *Neues Deutschland*, 15. 6. 1974, s. 1; Zentralkomitee gratuliert Genossen Erich Mielke. Herzlicher Glückwunsch zum 70. Geburtstag. *Neues Deutschland*, 28. 12. 1977, s. 1. Doslovně tam stálo: *Neúnavně pracuješ v duchu Ernsta Thälmana na upevnění a prohloubení přátelství se Sovětským svazem, na dalším posílení bojového svazku německých čekistů se sovětskými čekisty a bezpečnostními orgány ostatních bratrských zemí*. Tím SED odlišila MFS od ostatních tajných služeb států východního bloku, jejichž členové nebyli označováni za „čekisty“.
- 22 Křesťansko-demokratická unie Německa, zkráceně Ost-CDU nebo také CDUD – byla založena v červnu 1945 jako „národněfrontová“ politická strana v sovětské okupační zóně, ovšem již v prvních letech své existence se musela podřídit SED. V roce 1990 se spojila s celoněmeckou CDU.
- 23 Demokratická strana zemědělců Německa (DBD) byla založena na pokyn sovětské vojenské správy, aby oslabil Ost-CDU a LDPD (Liberal-Demokratische Partei Deutschlands). Počet jejích členů stoupl z 30 000 v roce 1948 na téměř 114 000 v roce 1987. Po roce 1989/1990 se snažila nově profilovat jako „ekologická zemědělská strana“, ale při prvních svobodných volbách v březnu 1990 získala pouze 2,2 % hlasů. Proto se 46 z 58 členů jejího předsednictva v červnu 1990 rozhodlo pro její sloučení s CDU.
- 24 HILLICH, Reinhard: Spielmaterial. Zur Darstellung des Ministeriums für Staatssicherheit in der Kriminalliteratur der DDR. *Juni. Magazin für Kultur & Politik*, 1994, č. 19, s. 122–134.
- 25 WOLF, Christa: *Kassandra. Erzählung*. Aufbau-Verlag, Berlin – Weimar – Darmstadt – Neuwied 1983; WALTHER, Joachim: *Bewerbung bei Hofe. Historischer Roman*. Verlag Neues Leben, Berlin 1982.

Otevřená a skrytá přítomnost tajné policie

u Uwe Johnsona pro ranou NDR nebo Stefana Heyma.²⁶ Pokud se tato díla dostala ke čtenářům v NDR, jejichž okruh byl však bohužel omezený, měla na ně zásadní vliv.

Stasi v uniformě

S mediální přítomností byla částečně spojena i prezentace v uniformě. Zde je třeba vyzdvihnout strážní pluk „Felixe Dzeržinského“, který hlídal budovu ústředního výboru SED a státních institucí ve čtvrti Berlín-Mitte a vystupoval jako uniformovaná bezpečnostní jednotka při oficiálních příležitostech. Veřejnost také znala hudební soubory strážního pluku, hrající například při nedělním promenádním koncertu v berlínské zoologické zahradě. Díky speciálnímu výběru v rámci odvodů měl stálý přísun mladých mužů, kteří se tak poprvé dostali do kontaktu se Stasi. Nástup do armády probíhal běžným způsobem, paralelně s vojenskou službou v Národní lidové armádě (Nationale Volksarmee – NVA). V souvislosti se snižující se ochotou mužské části východoněmecké mládeže zavázat se k vojenské službě na delší dobu začala Stasi v 80. letech propagovat „službu u Felixe“, a to kupříkladu filmem *Dzeržinského vojáci* (*Dzierzynski-Soldaten*) z roku 1988, který byl na tehdejší poměry natočen vcelku přitažlivě a doprovázela ho moderní hudba v duchu Jean-Michela Jarreho.²⁷ Snímek vyzdvihoval zodpovědnost vojáků strážního pluku za bezpečnost vedení strany a státu při přehlídkách a dalších veřejných akcích, již se lišila od běžné služby v Národní lidové armádě.²⁸

Tříletá vojenská služba u strážního pluku Stasi vykazovala typické proměnné znaky neostrého obrazu, jaký si o ní udělala veřejnost NDR. Na jedné straně do ní byli lákáni i ti, kteří nevyhovovali přísným kritériím stranické loajality a absenci kontaktů se Západem, na druhé straně existovalo „povědomí“ o tom, že tato služba by mohla vést k přijetí do Stasi nebo k práci v její blízkosti. Z výše zmiňovaného filmu je patrné, že vystupování pod hlavičkou jiných institucí, například v modrých košilích pořádkových oddílů FDJ v rámci akcí pro mládež, mělo úspěch.

Strídání uniformovaného a civilního vystupování fungovalo také u příslušníků Stasi. Při oficiálních příležitostech státní bezpečnost zdůrazňovala svůj charakter „ozbrojeného orgánu“ například tím, že povyšování generálové či důstojníci muse-li k obřadu nastupovat ve slavnostních uniformách. Také pro další příležitosti byly nařízeny uniformy, případně civilní oblek s připnutými vyznamenáními. Ve službě byl ale považován za standard oblek.²⁹ V 50. letech se u zatýkacích oddílů ještě běžně

26 JOHNSON, Uwe: *Mutmaßungen über Jakob*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1959; HEYM, Stefan: *Collin*. Bertelsmann, München – Gütersloh – Wien 1979. Srov. HUBERTH, Franz: *Aufklärung zwischen den Zeilen. Stasi als Thema in der Literatur*. Böhlau Verlag, Köln 2003.

27 Viz <https://www.youtube.com/watch?v=31yMsEE2W5k> – 1. díl; <https://www.youtube.com/watch?v=S2hJm-un3e4> – 2. díl; <https://www.youtube.com/watch?v=S6UC5AEReSg> – 3. díl a https://www.youtube.com/watch?v=tmXDEnu37_M – 4. díl (vše citováno k 15. 12. 2017).

28 V rámci rešerší k této esaji se nepodařilo zjistit, zda a jakému publiku byl film promítán. Doba jeho vzniku a kontext však napovídají tomu, že ho zhlédli již vybraní rekruti, aby jim zvýšil motivaci, nebo že měl vzbudit zájem o tuto službu při všeobecné agitaci mezi mládeží na školách.

29 Srov. několik oficiálních a neoficiálních fotografií v HARTEWIG, Karin: *Das Auge der Partei. Fotografie und Staatssicherheit*. Ch. Links Verlag, Berlin 2004, s. 181–206.

Jens Gieseke

používaly „kožené kabáty“, které byly na jedné straně spojovány s Gestapem a na straně druhé s proletářskou koženou bundou. Ty však později nahradil jednotný úbor – větrovka z umělé látky. Při „nápadně-nenápadné“ práci na veřejnosti, například při sledování, příslušníci Stasi běžně nosili oblečení, které sledovaným umožňovalo své „stíny“ identifikovat; často je zmiňována třeba „kabelka na zápěstí“, v níž sledované osoby předpokládaly ukrytou vysílačku. S tím je v kruzích „cílových osob“ spojena řada historek o tom, jak setřást pozorovatele, o proslovech odhalených pronásledovatelů, o jejich hloupém chování nebo o více či méně zákeřném vyhrožování.³⁰

Budovy Stasi jako zakázaný prostor

Centrála ministerstva sice neležela přímo ve východoberlínské vládní čtvrti, jako například budova ústředního výboru SED nebo budova ministerstva vnitra (či obdobně moskevská Ljubjanka), nýbrž v ulici Frankfurter Allee ve čtvrti Berlín-Lichtenberg, rozhodně však nešlo o skrytý komplex. Ten se navíc v průběhu let rozrostl do kolosu o velikosti mnoha domovních bloků.³¹ To samé platí pro budovy krajských správ vybudované v 70. letech, které stály převážně na okraji center měst, ale i tam byly nepřehlédnutelné.

Naopak tomu bylo u centrálního vězení v Berlíně-Hohenschönhausen, obklopeného rozsáhlou zakázanou oblastí, v němž sídlila různá oddělení Stasi. Státní bezpečnost se snažila, aby si zatčení nedokázali udělat žádnou představu o tom, kde se vězení nachází.³² Jiná byla situace u krajských vyšetřovacích věznic. Šlo totiž převážně o starší vězeňské budovy, z nichž některé stály uprostřed města (jako například v Postupimi a Erfurtu), čímž zabíraly nepřehlédnutelný městský prostor. To, že tato místa veřejnost víceméně znala, se ukázalo na podzim 1989, kdy k nim směřovaly demonstrace pořádané v Lipsku a dalších městech. Všechny tyto komplexy Stasi samozřejmě důkladně střežila a chránila s pomocí kamerového systému, ostrahy a svých zaměstnanců bydlících v okolí. Tyto budovy nebyly v městských plánech označovány jako sídlo ministerstva, respektive krajské správy. Zakázaná oblast v Hohenschönhausenu dokonce z východoberlínských map zmizela docela – areál Stasi na nich nahradilo bílé místo...

Méně jednoznačná situace panovala u okresních služeben, které sídlily převážně ve starších vilách, nebo naopak v novostavbách. S nižším počtem zaměstnanců byly výrazně menší, většinou lépe zapadly do topologie města, a přestože je veřejnost mohla znát, nepůsobily tak okázale.

Vedle toho se mnohá zařízení Stasi ztratila v budovách, jako byly školy, sportoviště, zotavovny či konspirační byty. O jejich skutečném charakteru se však místní obyvatelé postupně dozvídali.

30 Srov. literární zpracování WOLF, Christa: *Was bleibt. Erzählung*. Aufbau Verlag, Berlin – Weimar 1990.

31 K historii urbanismu srov. HALBROCK, Christian: *Mielkes Revier. Stadtraum und Alltag rund um die MfS-Zentrale in Berlin-Lichtenberg*. Lukas Verlag, Berlin 2010. O budovách MfS všeobecně KAULE, Martin: *Relikte der Staatsicherheit. Bauliche Hinterlassenschaften des MfS*. Ch. Links Verlag, Berlin 2014.

32 ERLER, Peter – KNABE, Hubertus: *Der verbotene Stadtteil. Stasi-Sperrbezirk in Berlin-Hohenschönhausen*. Jaron Verlag, Berlin 2005.

Otevřená a skrytá přítomnost tajné policie

Osobní setkání – hrátky se služebními průkazky

Ze střídání demonstrativní přítomnosti a skrývání konkrétních aktivit vyplynulo, že pro obyvatelstvo byly pro vnímání Stasi důležité skutečnosti, které souvisely s osobním setkáním. K tomu mohlo dojít na pracovišti nebo například v případě bezpečnostních kontrol důvěrníků a osob, jež mohou vycestovat, v případě žádosti o vycestování kolegů, při pracovním úrazu nebo také při dotazování mezi sousedy.

Spektrum vystupování Stasi sahalo od dotazů kladených pod pláštěm jiných státních institucí přes polooficiální kontakty (jako v případě takzvaných „Vau-Nullers“³³, tedy důstojníků Stasi začleněných do struktury oddílů Národní lidové armády pod názvem „Verwaltung 2000“³⁴) až po prokázání se služebním průkazem. Ačkoliv Stasi často působila v pozadí a fungovala například v oblasti cestovních pasů a hlášení lidové policie³⁵ nebo místních rad či prováděla kontrolu kádrů, v řadě případů postupovala přímo.

Pro takováto setkání připravila hru s mnoha variantami identity a zdůvodnění, respektive záminek, pod nimiž její příslušníci občany kontaktovali. Z tohoto postupu lze rozpoznat, že Stasi nepočítala s připraveností veřejnosti poskytovat informace pro účely „bezpečnosti státu“. Využívala přání po pořádku a bezpečnosti, které se zdálo stejně legitimní pro stát i občany, a často se sama opírala o autoritu institucí, jako je kriminální policie.³⁶

Je samozřejmě těžké až nemožné rekonstruovat, jak věrohodné byly záminky spolupracovníků Stasi pro dotazované obyvatele NDR a jak ti na ně reagovali. Nabízela se řada možností: přítomnost státní bezpečnosti neomylně rozpoznali nebo ji alespoň předpokládali, v komunikaci se státními institucemi si udržovali odstup, ale také se vůči nim mohli naučit poslušnosti, případně na své blízké a na lidi ze svého okolí donášeli pro potěšení.³⁷ Paušální soudy v tomto případě nejsou na místě.

Na druhé straně tohoto pole skrytých nebo poloskrytých výstupů příslušníků Stasi existovaly proti sobě dvě varianty osobních setkání, při kterých se Stasi „zapomněla“ maskovat a přešla k otevřenému postupu: zaprvé, při přímém navázání kontaktu v rámci oficiální spolupráce nebo při náboru kádrových příslušníků. V těchto případech považovala svůj protějšek za loajální nebo jinak důvěryhodný, a nutnost oslovení „pod legendou“ proto odpadla. Zároveň to byl signál, že její příslušníci hrají

33 Vau-Null je zkomolenina VO = Verbindungsoffizier (styčný důstojník).

34 „Verwaltung 2000“, tedy Správa 2000, bylo označení pro vojenskou kontrarozvědku v rámci východoněmecké Národní lidové armády. Byla to služební jednotka MfS plně integrovaná do vojenských struktur a na ministerstvu byla vedena pod označením „Hlavní oddělení I“.

35 Veřejná policie měla oficiální název „(Německá) Lidová policie“ a spadala pod ministerstvo vnitra. Na starost měla také agendu týkající se pasů a ohlašovacích povinností a tím i vyřizování žádostí o cestu nebo o vycestování na Západ.

36 Srov. líčení plukovníka Kurta Zeiseweise o informačních strategiích MfS v obytných oblastech in: LORENZEN, Jan – KLEMKE, Christian: *Das Ministerium für Staatssicherheit. Alltag einer Behörde. Dokumentarfilm* (DVD). Salzgeber & Co. Medien GmbH, Berlin 2002.

37 Srov. úvahy k roli denunciacie u KRÁTZNER, Anita: Zur Anwendbarkeit des Denunziationsbegriffs für die DDR-Forschung. In: TÁŽ (ed.): *Hinter vorgehaltener Hand. Studien zur historischen Denunziationsforschung*. Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen 2015, s. 153–164.

Jens Gieseke

„s otevřenými kartami“ (samozřejmě s ohledem na instituci, kterou zastupovali). Typickým příkladem byly rozhovory s řediteli škol a podniků, se zástupci státní správy, stranickými sekretáři a dalšími funkcionáři. K tomu přibýlo získávání tajných spolupracovníků, kde přechod mezi „legendami opředěným“ a otevřeným vystupováním tvořil významnou součást „zasvěcení“.³⁸ Ve všech těchto případech Stasi vytvořila okruh osob, jež považovala za důvěryhodné.

K otevřenému vystupování docházelo také na opačném konci spektra, tedy v přímé konfrontaci s pronásledovanými, například při pozvání k profylaktickému pohovoru, a samozřejmě při zatčení, kde měl být maximálně využit efekt přítomnosti Stasi. Zatímco v různých fázích pronásledování posílala napřed lidovou policii, částečně v epizodních rolích, například aby oznámila pořádkovou pokutu nebo přerušila setkání disidentů, v této chvíli státní bezpečnost viděla, že přišel čas demonstrovat svoji sílu. Zatčení a cestu do vyšetřovací vazby doprovázely nové krycí operace, ale skutečnost, že se dotyčný ocitl v rukou státní bezpečnosti, na něj měla maximálně zvýšit psychický tlak.³⁹

V obou variantách znamenal otevřený výstup Stasi posun v situaci: nyní to již nebyla každodenní záležitost nebo „běžná kriminalita“, nýbrž něco významnějšího a potenciálně mnohem nebezpečnějšího – šlo o bezpečnost státu. Postupné nebo náhlé odhalení Stasi jakožto aktéra k této inscenaci patřilo. Když šlo do tuhého, vystupovala státní bezpečnost otevřeně – a naopak: když se státní bezpečnost ukázala otevřeně, dotyční věděli, že situace je vážná.

Tyto variace rozpoznatelné nebo jen tušené přítomnosti Stasi v každodenním životě se samozřejmě neomezovaly pouze na osobní setkání. Přes všechny příkazy k mlčenlivosti vycházely také z výměny názorů v rodině, mezi přáteli, kolegy z práce nebo sousedy. Poté přešly do doporučeného chování, různých historek a vtipů (se stále stejnou pointou o hlouposti a bezohlednosti Stasi) a začaly žít vlastním životem. Jak široký nebo omezený tento společenský diskurz o zkušenostech se státní bezpečností byl, lze empiricky těžko uchopit. Měřeno podle více či méně „povolených“, tzn. trpěných témat každodenního reptání, například na situaci v zásobování, se o přítomnosti Stasi mluvilo obezřetněji a s ohledem na debatujícího. Typický prostor pro rozhovor o Stasi a setkání s ní tedy představoval okruh kamarádů a příbuzných.

Telefon, pošta a tajní spolupracovníci, zdroj každodenního podezření

Puzzle vědomí potenciální přítomnosti státní bezpečnosti doplňovaly tradičně „podezřelé“ zdroje, tedy všudypřítomné obavy z odposlechu telefonů a čtení soukromých dopisů nebo ze špehů, které člověk tušil na nejrůznějších místech. Vycházelo také z konkrétních zkušeností a zážitků, ale zároveň žilo vlastním životem. Neustále tak vznikaly domněnky ohledně způsobu a intenzity státního dohledu či hranic toho, co

38 Srov. MÜLLER-ENBERGS, Helmut (ed.): *Inoffizielle Mitarbeiter des Ministeriums für Staatssicherheit. Richtlinien und Durchführungbestimmungen*. Ch. Links Verlag, Berlin 1996, s. 99–105.

39 Srov. vězeňské zprávy v KNABE, Hubertus (ed.): *Gefangen in Hohenschönhausen. Stasi-Häftlinge berichten*. List Taschenbuch, Berlin 2007.

Otevřená a skrytá přítomnost tajné policie

se ještě říci smí, a úvahy nad možnými triky a fintami, jak „VEB Horch und Guck“ („Státní podnik poslouchej a dívej se“) napálit.

Funkčnost a nefunkčnost „viditelného“ a „neviditelného“ režimu

Jakou tedy mělo funkci toto střídání viditelnosti a neviditelnosti? Oficiální viditelnost Stasi měla zjevně více funkcí: především signalizovala přítomnost a bdělost a tím demonstrovala moc socialistického státu, který ztělesňoval vůli k boji a obraně, založenou na poslání komunistického dělnického hnutí. Způsob prezentace v masmédiích NDR zároveň vyjadřoval snahu získat si určitý status vůči sovětské straně – a to ještě v době, kdy se vlastní sledovací činnost objevovala v nejlepším případě výjimečně a pod pláštíkem „příslušných orgánů“.

S tím bylo spojeno také šíření legitimních důvodů pro její činnost, tedy dědictví komunistického antifašismu a povinnost bránit se podvrtným útokům imperialistických mocností. Možná stejně důležitý byl také fakt, že konkrétní náplň práce Stasi se z každodenního života NDR vytrácela. V běžném dni socialistické společnosti totiž nehrála aktivní roli – pokud všichni zúčastnění dodržovali pravidla hry.

V kombinaci s jemně odstupňovanými signály přítomnosti tvořil režim na jedné straně základ pro mlčenlivou přítomnost pod pláštíkem normality jiných státních institucí. Na druhé straně zahrnovala varianta otevřeného vystupování – ať už to bylo za účelem oficiálního, nebo neoficiálního přijetí do služby, či s cílem pronásledování – jasný signál, že také v „rozvinuté“, v klíčových oblastech nepolitické společnosti státního socialismu existovaly důvody, které přímo vyzývaly státní bezpečnost k činnosti.

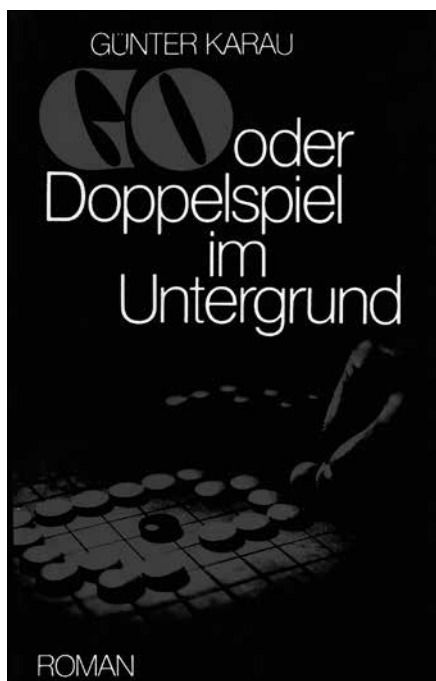
Sociálně psychologické efekty této politiky viditelnosti by si jistě zasloužily důkladnější analýzu. Je zřejmé, že kombinace otevřené a skryté přítomnosti byla důležitým faktorem pro neustálou reprodukci postojů podřízenosti mezi obyvateli NDR.⁴⁰ Zároveň by byla potřeba i hlubší analýza opačných signálů: jak vnímali občané NDR změnu ve veřejné prezentaci, respektive „neprezentaci“ činnosti Stasi? Jakou roli hrála například otevřená výzva k „bdělosti“, tedy k denunciaci? Jak vznikala neformální sféra, kde bylo považováno za „povolené“ vyprávět vtipy o vedení strany nebo přímo o Stasi, aniž člověk musel počítat se zatčením?

Že také proběhla změna ve způsobu, jakým se veřejnost vyrovnávala s přítomností státní bezpečnosti v jejím životě, zřetelně ukazuje zvrát na podzim 1989, kdy občanské demonstrace mířily proti služebnám Stasi, jako například v Lipsku, kde se krajská správa státní bezpečnosti nacházela na vnitřním okruhu města. Demonstranti požadovali *Stasi do výroby!* a *Konec špiclování!* a chtěli také vědět, jaké konkrétní informace obsahují spisy o jejich soukromém životě. Začátkem prosince proto obsadili služebny, aby zabránili dalšímu ničení archivů. Sociálně-psychologický přesah tohoto zplnomocnění a překotného „zveřejnění“ přítomnosti Stasi se však stále nachází v hluboké tmě.⁴¹

40 Například WOLLE, Stefan: Leben mit der Stasi. Das Ministerium für Staatssicherheit im Alltag. In: SCHULTZ, Helga – WAGENER, Hans-Jürgen (eds.): *Die DDR im Rückblick. Politik, Wirtschaft, Gesellschaft, Kultur*. Ch. Links Verlag, Berlin 2007, s. 79–91, konkrétně na s. 83.

41 Německé znění tohoto textu vyšlo in HEIDEMEYER, Helge (ed.): *„Akten-Einsichten“*. Beiträge zum historischen Ort der Staatssicherheit. BStU, Berlin 2016, s. 100–117. Text doplňují vysvětlující poznámky.

Jens Gieseke

Obálka špionážního románu o práci Stasi Güntera Karaua *Go oder Doppelspiel im Untergrund* (Militärverlag der DDR, Berlin 1983) a její česká verze *Go aneb dvojí hra v pozadí* (Naše vojsko, Praha 1987)

Zdroj: archiv autora

Otevřená a skrytá přítomnost tajné policie

Letecký pohled na komplex budov ministerstva státní bezpečnosti (Stasi) v ulici Frankfurter Allee ve východoberlínské čtvrti Lichtenberg, osmdesátá léta 20. století *Zdroj: BStU, HA II-FO-0032-Bild-0008*

Jens Gieseke

Krajská správa Stasi v Lipsku, nedatováno

Zdroj: BStU, MfS, BV Leipzig, BdL 457, s. 13

Okresní služebna Stasi v Lipsku, 1990

Zdroj: BStU, MfS, BV Leipzig, Abt. RD 2059, s. 48

Otevřená a skrytá přítomnost tajné policie

Orchester und Soldatenchor des Wachregiments Berlin
·Felix Dzierzynski· des Ministeriums für Staatssicherheit

Dlouhohrající deska *Ty, naše republika* orchestru a pěveckého sboru strážního pluku „Felix Dzeržinskij“ Ministerstva státní bezpečnosti NDR (Stasi) z roku 1979 Zdroj: archiv autora

Strážní pluk „Felix Dzeržinskij“ v „akci“: přivítání syrského prezidenta Háfize al-Asada Erichem Honeckerem na letišti Berlin-Schönefeld v roce 1974

Zdroj: BStU, MfS, HA PS-Fo-0368-Bild-0003

Jens Gieseke

NEUES DEUTSCHLAND

ORGAN DES ZENTRAKKOMITEES DER SOZIALISTISCHEN EINIGUNGSPARTEI

Zum Nationalfeiertag der Deutschen Demokratischen Republik

Erich Honecker beförderte und ernannte Generale

Während der Übergabe der Ernennungs- und Beförderungskunden an die Generale und Admirale der NVA und der Grenztruppen der DDR

Foto: ND/Lange

Ministerium für Nationale Verteidigung

Berlin (ADN). Anlässlich des bevorstehenden 33. Jahrestages der Deutschen Demokratischen Republik beförderte der Generalsekretär des Zentralkomitees der SED und Vorsitzende des Staatsrates der DDR, Erich Honecker, Vorsitzender des Nationalen Verteidigungsrates,

am Montag die Generalmajore Ulrich Gall, Klaus Henkes und Paul Kneiphoff zum Generalleutnant. Die Oberste Ulrich Bethmann, Günter Gabriel, Egon Gleuß, Horst Glomba, Joachim Grabowsky, Raimund Kokott, Kurt Kronig, Ernst Mattler, Werner Patzer, Lothar

Penndorf, Eberhard Siewert, Wilfried Schäfer, Wolfgang Steger, Edgar Steiner, Dieter Teichmann, Manfred Volland, Werner Zickmann und Hans Ziems ernannte er zu Generalmajoren. Die Kapitäne zur See Hans Heß, Werner Kotte, Wolfgang Laue, Joachim Münch

wurden zu Konteradmiralen ernannt.

Zugegen waren das Mitglied des Politbüros des Zentralkomitees der SED und Minister für Nationale Verteidigung, Armeegeneral Heinz Hoffmann, der Sekretär des Nationalen Verteidigungsrates der DDR, Generaloberst Fritz Streletz, sowie der Leiter der Abteilung für Sicherheitsfragen des Zentralkomitees der SED, Generaloberst Herbert Scheibe.

Ministerium für Staatssicherheit

Berlin (ADN). Anlässlich des bevorstehenden 33. Jahrestages der Deutschen Demokratischen Republik wurden durch den Generalsekretär des Zentralkomitees der SED und Vorsit-

zenden des Staatsrates der DDR, Erich Honecker, Vorsitzender des Nationalen Verteidigungsrates, am 4. 10. 1982 für ihre langjährigen, außerordentlichen Leistungen Generale des

Ministeriums für Staatssicherheit befördert sowie Oberste zum Generalmajor ernannt.

Bei dem Beförderungs- und Ernennungsakt waren das Mitglied des Politbüros des Zen-

tralkomitees der SED und Minister für Staatssicherheit, Armeegeneral Erich Mielke, der Sekretär des Nationalen Verteidigungsrates, Generaloberst Fritz Streletz, und der Leiter der Abteilung für Sicherheitsfragen des Zentralkomitees der SED, Generaloberst Herbert Scheibe, zugegen.

První strana stranických novin *Neues Deutschland* z 5. 10. 1982 s titulkem *Erich Honecker povýšil a jmenoval generály*

Zdroj: archiv autora